

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Komitet Praw Osób z Niepełnosprawnością

Informacja Rzecznika Praw Obywatelskich o działaniach podjętych przez Rzeczpospolitą Polską w celu implementacji postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych z uwzględnieniem Listy kwestii (CRPD/C/POL-Q/1). Rekomendacje dalszych działań państwa

Warszawa, 31 lipca 2018 r.

SPIS TREŚCI

I. WSTĘP – INFORMACJA O INSTYTUCJI RAPORTUJĄCEJ. ZAKRES ANALIZY ..	3
II. PODSUMOWANIE RAPORTU	4
III. INFORMACJE DOTYCZĄCE ZAGADNIEŃ WSKAZANYCH W LIŚCIE KWESTII KOMITETU PRAW OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ.....	5
A. Cel i ogólne obowiązki (art. 1-4).....	5
B. Postanowienia dotyczące przepisów szczegółowych (art. 5-30).....	10
C. Szczególne zobowiązania (art. 31-33).....	37

I. WSTĘP – INFORMACJA O INSTYTUCJI RAPORTUJĄCEJ. ZAKRES ANALIZY

Rzecznik Praw Obywatelskich (Rzecznik) jest konstytucyjnym organem powołanym do kontroli przestrzegania i ochrony praw człowieka i obywatela. Rzecznik wykonuje swoje zadania jako organ niezależny od innych organów władzy publicznej. Kompetencje Rzecznika określone są w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz ustawie z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich. Rzecznik jest powoływany przez Sejm (niższą izbę Parlamentu) za zgodą Senatu (wyższą izbę Parlamentu) na 5-letnią kadencję.

Rzecznik pełni funkcję krajowej instytucji ochrony praw człowieka (ombudsman), organu wizytującego do spraw zapobiegania torturom i innemu okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu (krajowy mechanizm prewencji tortur – KMP), niezależnego organu do spraw równego traktowania (określonego w antydyskryminacyjnych dyrektywach Unii Europejskiej) oraz niezależnego organu monitorującego, o którym mowa w art. 33 ust. 2 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych (KPON lub Konwencja).

Przy Rzeczniku działa Komisja Ekspertów ds. Osób z Niepełnosprawnościami, w celu wypełnienia art. 33 ust. 3 Konwencji. Niniejszy raport powstał we współpracy z Komisją.

II. PODSUMOWANIE RAPORTU

Rzecznik w niniejszym raporcie przedstawia uwagi odnośnie do niektórych zagadnień z Listy kwestii Komitetu Praw Osób z Niepełnosprawnością (Komitet) przyjętych podczas sesji w marcu 2018 r. (CRPD/C/POL/Q/1), z uwzględnieniem odpowiedzi rządu. Jednocześnie Rzecznik podkreśla, że aktualna pozostaje przedstawiona już Komitetowi potrzeba pilnego wprowadzenia do krajowego porządku prawnego mechanizmów zapewniających osobom z niepełnosprawnościami realną możliwość korzystania z praw człowieka, o których mowa w Konwencji. Szczegółowe rekomendacje w tym zakresie Rzecznik sformułował w Informacji dla Komitetu z 31 stycznia 2018 r. (s. 4) oraz przedstawia poniżej w odniesieniu do poszczególnych postanowień Konwencji.

III. INFORMACJE DOTYCZĄCE ZAGADNIEŃ WSKAZANYCH W LIŚCIE KWESTII KOMITETU PRAW OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ

A. Cel i ogólne obowiązki (art. 1-4)

1. Proszę poinformować o środkach politycznych i ustawodawstwie uchwalonym w celu promowania praw osób z niepełnosprawnościami w następstwie ratyfikacji Konwencji. W tym kontekście proszę też o szczegółowe wskazanie stopnia, w którym Konwencja była promowana i rozpowszechniana (włączana do głównego nurtu) w strukturach rządowych, samorządowych i regionalnych oraz w odpowiednich sektorach, w tym w edukacji, zatrudnieniu, zdrowiu i sprawiedliwości, a także zasoby przeznaczone na jej implementację.

1. W Polsce nie przyjęto strategii wdrażania Konwencji. Przyjmowane programy, takie jak „Za życiem”, nie mają charakteru kompleksowego. Program ten nie uwzględnia w zadowalający sposób celu Konwencji – skupia się jedynie na kwestiach socjalnych i rehabilitacyjnych. Przewidziane w nim zadania związane z mieszkalnictwem wspomaganym czy przerwą wytchnieniową mają charakter punktowy, określone są ogólnikowo i nie przyczynią się do systemowego rozwoju tych form.
2. Obecnie w rządzie trwają prace nad Strategią na rzecz osób niepełnosprawnych (na lata 2018-30). Nie są jednak znane szczegóły tego projektu w aspekcie przedmiotowym i organizacyjnym. Nie jest klarowne to, czy na wdrożenie strategii przeznaczony zostanie budżet i ewentualnie w jakiej wysokości. Brakuje informacji o wskaźnikach odnoszących się do jej wdrażania. Nie jest też pewne, czy Strategia będzie spójna z Konwencją, ponieważ rząd nie odnosi się do Konwencji w zapowiedziach stworzenia Strategii oraz informacjach o prowadzonych w tym zakresie pracach. Zapowiedzi też nie wskazują, by strategia miała brać pod uwagę różnorodność potrzeb osób z niepełnosprawnościami w kontekście przesłanek intersekcyjnych – istotne jest bowiem uwzględnienie nie tylko stopnia i rodzaju niepełnosprawności, ale także dodatkowych czynników, w szczególności takich jak płeć, wiek, czy miejsce zamieszkania. Brakuje wyraźnego wskazania, że projektowanej strategii będą znajdowały się elementy mające na celu włączanie kwestii związanych z niepełnosprawnością do głównego nurtu polityk rządowych, regionalnych, lokalnych oraz w poszczególnych sektorach.

Rekomendacja:

- 1) *Przyjęcie kompleksowej, ogólnokrajowej strategii pełnego wdrożenia postanowień Konwencji.*

2. Proszę wskazać, czy jakiegokolwiek kroki zostały podjęte w celu sprostowania aktualnych błędów w tłumaczeniu Konwencji. Proszę wskazać, czy państwo strona ma zamiar włączyć organizacje osób z niepełnosprawnościami w ten proces.

3. Tłumaczenie Konwencji opublikowane w Dzienniku Ustaw zawiera szereg błędów wpływających na interpretację i zakres stosowania Konwencji. Sprostowania wymaga nie tylko termin „mental impairment” w art. 1, ale także błędnie przetłumaczone inne przepisy Konwencji.
4. W ocenie Rzecznika termin „rational accommodation” użyty w art. 2 i 27 Konwencji powinien zostać przetłumaczony jako „racjonalne dostosowanie”, a nie „racjonalne usprawienie”.
5. Wbrew oryginalnemu brzmieniu art. 12 Konwencji oraz Komentarzowi do art. 12 w oficjalnym polskim tłumaczeniu „legal capacity” odnosi się zarówno w ust. 2, jak i ust. 3 i 4 do „zdolności prawnej”, pomijając „zdolność do czynności prawnych”. Jest to znaczne ograniczenie treści Konwencji w bardzo ważnym jej aspekcie.
6. Wątpliwości budzi użycie w tłumaczeniu art. 19 w tytule i w zdaniu pierwszym terminu „community” jako „społeczeństwo”, czyli w taki sam sposób, w jaki został przetłumaczony termin „society” z art. 3 pkt c. Trafniejszym jest tłumaczenie dalszej części art. 19, w którym określenie „community” zostało przetłumaczone jako „społeczność lokalna” lub jako „społeczność”.
7. Polskie tłumaczenie art. 26 pomija termin „habilitacja”, nie był on także dotychczas używany w języku polskim w znaczeniu zawartym w Konwencji. Zasadnym byłoby wierne tłumaczenie tekstu Konwencji i wprowadzenie tego terminu w znaczeniu użytym w Konwencji do polskiego prawa.
8. Sformułowanie użyte w art. 28 ust. 2 lit. d „public housing programmes” przetłumaczono jako „programy mieszkań komunalnych”. Z kolei w odpowiedzi rządu na Listę kwestii użyto określenia „programy mieszkalnictwa socjalnego”. W dokumentach w języku polskim stosuje się zatem zawężającą terminologię, która powinna być zastąpiona bardziej odpowiednim określeniem, tj. „programy mieszkalnictwa publicznego”.

Rekomendacja:

- 2) *Dokonanie zmian w tłumaczeniu Konwencji na język polski, z uwzględnieniem uwag zgłaszanych przez różne podmioty, w tym organizacje pozarządowe i Rzecznika Praw Obywatelskich.*

3. Proszę wskazać kroki podejmowane w celu dostosowania definicji niepełnosprawności i mechanizmów orzekania o niej z celem (art. 1) i podstawowymi zasadami (art. 3) Konwencji.

9. W polskim prawie nie ma jednej powszechnie obowiązującej definicji niepełnosprawności. Podstawowe znaczenie ma definicja z ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. W sposób niezgodny z Konwencją definiuje ona niepełnosprawność jako „trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy”.
10. Polskie prawo posługuje się pojęciem „osoba niepełnosprawna”, a nie „osoba z niepełnosprawnością”. Także tytuł Konwencji został przetłumaczony na język polski jako „Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych”, a nie „Konwencja o prawach osób z niepełnosprawnościami”.
11. Istniejące systemy orzecznicze skupiają się na dysfunkcjach danej osoby, określając niepełnosprawność jako niezdolność do efektywnego pełnienia ról społecznych oraz używając takich pojęć, jak niezdolność do pracy czy niezdolność do samodzielnej egzystencji.
12. Obecnie trwają prace Międzyresortowego Zespołu do spraw Opracowania Systemu Orzekania o Niepełnosprawności oraz Niezdolności do Pracy. W świetle dostępnych informacji na temat założeń nowego systemu za budzące zasadnicze wątpliwości trzeba uznać plany używania w tym kontekście terminu „osoby niesamodzielne”. Takie podejście pozostaje niezgodne z Konwencją.

Rekomendacja:

- 3) *Wdrożenie jednolitego systemu orzekania w zakresie funkcjonowania osób z niepełnosprawnościami we wszystkich obszarach życia, w tym m.in. edukacji, pracy, zabezpieczenia społecznego i zdrowia. System ten powinien opierać się na diagnozie funkcjonalnej osób z niepełnosprawnościami z wykorzystaniem definicji opartej na prawno-człowieczym modelu niepełnosprawności. W systemie tym należy orzekać o wsparciu potrzebnym danej osobie, a nie jej ograniczeniach, i uwzględniać duże zróżnicowanie potrzeb poszczególnych osób i grup. Należy zrezygnować z planów wprowadzenia orzekania „o niesamodzielności” na rzecz orzekania „o potrzebnym wsparciu w czynnościach życia codziennego i czynnościach pielęgnacyjnych”.*

4. Proszę poinformować o stopniu i efektach konsultacji z organizacjami osób z niepełnosprawnościami prowadzonych przez Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych i inne organy. W tym kontekście proszę też o wskazanie stopnia zaangażowania organizacji osób z niepełnosprawnościami w projektowanie nowych

aktów prawnych i strategii mających na celu zapewnienie, że ustawodawstwo jest zgodne z Konwencją, a także w monitorowanie i raportowanie o implementacji Celów Zrównoważonego Rozwoju.

13. Brakuje jednolitych procedur prowadzenia konsultacji z organizacjami osób z niepełnosprawnościami. W związku z tym pojawiają się wątpliwości związane ze sposobem przeprowadzania konsultacji. Jako najbardziej wyrazisty przykład można wskazać konsultacje dotyczące systemu wsparcia osób z niepełnosprawnościami prowadzone przez rząd w czasie protestu osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin w Sejmie RP w kwietniu i maju 2018 r. Najpierw rząd podpisał porozumienie z Krajową Radą Konsultacyjną, które według oświadczeń członków Rady zostało wykorzystane przez rząd wbrew intencjom członków Rady. Pomijano też informację o uchwale Rady wskazującej działania na rzecz zapewnienia osobom z niepełnosprawnościami niezależnego życia. Po zakończeniu protestu rząd zorganizował szereg zamkniętych, tj. dostępnych jedynie dla zaproszonych podmiotów, spotkań ze środowiskiem osób z niepełnosprawnościami zwanych okrągłymi stołami, deklarując zainteresowanie dyskusją o mapie drogowej nowego systemu wsparcia. Nie zaproszono na nie przedstawicieli protestujących i większości dużych organizacji osób z niepełnosprawnościami oraz działających na rzecz osób z niepełnosprawnościami, w konsekwencji pozbawiając te środowiska wpływu na kształt proponowanych rozwiązań.
14. Ze względu na zakres powierzonych zadań i usytuowanie w strukturze organów rządowych Pełnomocnik Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych podejmuje działania jedynie w odniesieniu do obszaru zatrudnienia i rehabilitacji. Pełnomocnik Rządu ds. Równego Traktowania nie prowadzi działań na rzecz osób niepełnosprawnych.
15. Osoby z niepełnosprawnościami w niewystarczającym stopniu włączane są w procesy decyzyjne w sprawach ich dotyczących.

Rekomendacja:

- 4) *Poprawa lub ustanowienie nowych form i procedur włączania osób z niepełnosprawnościami, ich organizacji lub organizacji działających na ich rzecz w proces decyzyjny dotyczący projektowania i wdrażania polityk publicznych, w szczególności odnoszących się do realizacji praw osób z niepełnosprawnościami.*

5. Proszę poinformować o szkoleniu osób pracujących z osobami z niepełnosprawnościami w zakresie praw zawartych w Konwencji.

16. W ostatnich latach niektóre organy władzy publicznej prowadziły szkolenia osób pracujących z osobami z niepełnosprawnościami. Działania te nie mają jednak

charakteru kompleksowego i systemowego. Nie obejmują wszystkich osób, które pracują z osobami z niepełnosprawnościami.

Rekomendacja:

5) Szkolenia osób pracujących z osobami z niepełnosprawnościami, realizowane w sposób systematyczny, skoordynowany, jednolity i obejmujący różne grupy odbiorców, należy uznać za jedno z zadań związanych z wdrażaniem Konwencji.

6. Proszę poinformować o jakichkolwiek krokach podjętych w celu eliminacji poniżającej terminologii z ustawodawstwa, polityk i dyskusji rządowych.

17. W obowiązującym prawie nadal występuje szereg terminów o charakterze stygmatyzującym bądź dyskryminującym, takich jak „niedorozwój umysłowy”, „upośledzenie umysłowe”, „kalectwo”. Nie przeprowadzono i nie planuje się przeprowadzenia przeglądu systemu prawnego pod kątem ich zidentyfikowania i usunięcia.

18. Należy zgodzić się ze stwierdzeniem rządu, że w nowo przyjmowanych aktach prawnych pojęcia, które mogą być uznane za poniżające nie są używane. Jednak w połączeniu z niedokonaniem przeglądu obowiązujących aktów prawnych powoduje to chaos terminologiczny. Akty prawne stworzone w różnych okresach stosują odmienną siatkę pojęciową – przykład stanowią terminy „niedorozwój umysłowy”, „upośledzenie umysłowe”, „niepełnosprawność intelektualna”. Rzecznik wielokrotnie zwracał się w tej sprawie do rządu.

Rekomendacja:

6) Dokonanie przeglądu obowiązujących aktów prawnych pod kątem słownictwa używanego dla określenia „niepełnosprawności”, poszczególnych rodzajów niepełnosprawności i „osób z niepełnosprawnościami” oraz wyeliminowanie pojęć przestarzałych i pejoratywnych.

7. Proszę wskazać, czy został uchwalony jakikolwiek harmonogram zniesienia aktualnych zastrzeżeń do Konwencji, jak również przyjęcia Protokołu Fakultatywnego do Konwencji.

19. W styczniu 2016 r. Rzecznik wraz ze 170 organizacjami społecznymi wystosował apel do Prezesa Rady Ministrów o ratyfikację Protokołu Fakultatywnego do Konwencji. W odpowiedzi Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej poinformowała, że po uwzględnieniu przeprowadzonej analizy ratyfikacja Protokołu nie jest planowana. Stanowisko dotychczas nie uległo zmianie, jednak wskazano, że elementem ewentualnej ponownej oceny możliwości związania się protokołem będzie ocena

wykonywania przez Polskę Konwencji przez Komitet do spraw praw osób niepełnosprawnych.

20. Rzecznik wskazywał na konieczność odstąpienia od Oświadczenia Interpretacyjnego do art. 12, wskazując na jego niezgodność z prawem międzynarodowym – oświadczenia nie mogą naruszać istoty umowy, której dotyczą.

Rekomendacje:

- 7) *Ratyfikacja przez Polskę Protokołu Fakultatywnego do Konwencji.*
8) *Wypowiedzenie przez Polskę Oświadczenia Interpretacyjnego do art. 12 Konwencji.*

B. Postanowienia dotyczące przepisów szczegółowych (art. 5-30)

Art. 5 (Równość i niedyskryminacja)

8. Proszę poinformować o jakichkolwiek krokach podjętych w celu opracowania i przyjęcia kompleksowego prawa antydyskryminacyjnego zakazującego dyskryminacji osób z niepełnosprawnościami we wszystkich okolicznościach, zarówno przez publiczne, jak i prywatne podmioty, które dotyczyłoby też dyskryminacji krzyżowej.

21. Przepisy Kodeksu pracy oraz ustawy o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (ustawa o równym traktowaniu) przewidują środki ochrony prawnej przed dyskryminacją ze względu na niepełnosprawność jedynie w obszarze zatrudnienia. Ustawa o równym traktowaniu nie zakazuje dyskryminacji osób z niepełnosprawnościami w innych obszarach życia społecznego pomimo tego, że zakaz ten dotyczy innych grup narażonych na dyskryminację (m.in. mniejszości etnicznych). Tym samym osoba z niepełnosprawnością nie dysponuje ani pełną, ani taką samą jak inni ochroną przed dyskryminacją w zakresie zabezpieczenia społecznego, dostępu do świadczonych publicznie usług, w tym usług mieszkaniowych, rzeczy oraz nabywania praw lub energii, opieki zdrowotnej, czy oświaty i szkolnictwa wyższego. Osoby doświadczające tego rodzaju dyskryminacji nie mają możliwości żądania odszkodowania na podstawie ustawy o równym traktowaniu. Pomimo wielokrotnie zgłaszanej przez Rzecznika potrzeby zwiększenia zakresu ochrony przed dyskryminacją ze względu na niepełnosprawność, rząd nie podjął nawet próby nowelizacji przepisów ustawy o równym traktowaniu.

Rekomendacje:

- 9) *Nowelizacja ustawy o równym traktowaniu poprzez rozszerzenie zakresu jej zastosowania, tak aby ustanawiała jednolity poziom ochrony różnych grup narażonych na dyskryminację. Ustawa powinna ustanawiać zakaz dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność w obszarze zabezpieczenia społecznego, dostępu do*

usług, w tym usług mieszkaniowych, rzeczy oraz nabywania praw lub energii, opieki zdrowotnej, a także oświaty i szkolnictwa wyższego.

9. Proszę szczegółowo opisać mechanizmy umożliwiające osobom z niepełnosprawnościami składanie skarg na dyskryminację, czy i w jakim stopniu dostęp do bezpłatnej i dostępnej pomocy prawnej jest zapewniony. Proszę wskazać kompleksowe dane dotyczące skarg osób z niepełnosprawnościami na dyskryminację, które zostały wniesione do sądu, uwzględniając zarzucaną dyskryminację, oraz wyniki tych postępowań.

22. Osoby z niepełnosprawnościami, wobec których zasada równego traktowania została naruszona, mają prawo do żądania odszkodowania na podstawie Kodeksu pracy i ustawy o równym traktowaniu jedynie w obszarze zatrudnienia.
23. Rzecznik krytycznie ocenia zakres odszkodowania przyznawanego na podstawie ustawy o równym traktowaniu. Odszkodowanie to odnosi się jedynie do zrekompensowania szkody majątkowej z pominięciem krzywdy. Tymczasem w zdecydowanej większości spraw o naruszenie zasady równego traktowania ze względu na niepełnosprawność naruszone jest nie prawo majątkowe osoby z niepełnosprawnością, a jej godność. Tym samym w przypadku, w którym osoba z niepełnosprawnością doświadczyła dyskryminacji, jednak nie poniosła szkody majątkowej, może ona dochodzić jedynie zadośćuczynienia za naruszenie jej dóbr osobistych na podstawie Kodeksu cywilnego.
24. O nieskuteczności środków ochrony prawnej przed dyskryminacją przewidzianych w ustawie o równym traktowaniu świadczy także niewielka liczba spraw prawomocnie zakończonych zasądzeniem odszkodowania na podstawie ustawy. Od wejścia w życie ustawy w 2011 r. było ich zaledwie kilka, co nie odzwierciedla rzeczywistej skali dyskryminacji w Polsce, w tym ze względu na niepełnosprawność. Rzecznikowi nie jest przy tym znana ani jedna sprawa, w której przyznano odszkodowanie za naruszenie zasady równego traktowania ze względu na niepełnosprawność na podstawie tej ustawy.
25. Do Rzecznika, jako niezależnego organu ds. równego traktowania, wpływa najwięcej skarg dotyczących zarzutu dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność (corocznie około 1/3 skarg kwalifikowanych jako dotyczących naruszenia zasady równego traktowania). Świadczy to o dużej wadze społecznej problemów, z jakimi borykają się osoby z niepełnosprawnościami, a także stosunkowo wysokim stopniu identyfikowania Rzecznika jako organu państwowego wspierającego również osoby z niepełnosprawnościami.
26. W 2016 r. weszła w życie ustawa o nieodpłatnej pomocy prawnej oraz edukacji prawnej. Niestety, formy udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej nie w pełni uwzględniają specyficzne potrzeby osób z niepełnosprawnościami. W ocenie Rzecznika

niezbędne jest w szczególności wprowadzenie możliwości uzyskania porady za pośrednictwem środków komunikacji na odległość.

Rekomendacje:

- 10) *Zapewnienie w ustawie o równym traktowaniu możliwości dochodzenia zadośćuczynienia pieniężnego także za krzywdy o charakterze moralnym oraz naruszenie godności osoby z niepełnosprawnością.*
- 11) *Zintensyfikowanie działań zmierzających do zwiększenia świadomości oraz wiedzy osób z niepełnosprawnościami na temat przysługujących im praw oraz instytucji i organizacji świadczących pomoc ofiarom dyskryminacji.*
- 12) *Nowelizacja ustawy o nieodpłatnej pomocy prawnej w celu zapewnienia obowiązku udzielania pomocy w formie uwzględniającej potrzeby osób z niepełnosprawnościami.*

10. Proszę poinformować o jakichkolwiek środkach podjętych w celu zwalczania dyskryminacji krzyżowej osób LGBTI z niepełnosprawnościami. Proszę wskazać, czy państwo-strona ma zamiar zakazać tzw. „terapii konwersyjnych”.

27. Ochrona przed dyskryminacją zawarta w ustawie o równym traktowaniu nie jest kompleksowa. Na gruncie tej ustawy dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność, orientację seksualną lub tożsamość płciową nie jest zakazana w obszarze zabezpieczenia społecznego, dostępu do usług, w tym usług mieszkaniowych, rzeczy oraz nabywania praw lub energii, opieki zdrowotnej oraz oświaty i szkolnictwa wyższego. Osoby LGBTI z niepełnosprawnościami, doświadczające dyskryminacji krzyżowej w tych obszarach, nie mają możliwości żądania odszkodowania na podstawie ustawy o równym traktowaniu.

28. Nie ma oficjalnych danych na temat liczby i sposobu funkcjonowania ośrodków prowadzących „terapię konwersyjną”. Choć przepisy nie przewidują finansowania takich „terapii” ze środków publicznych, aktualnie nie istnieje akt prawny zakazujący wprost ich prowadzenia.

Rekomendacje:

- 13) *Zapewnienie efektywnych środków ochrony przed dyskryminacją wielokrotną poprzez nowelizację ustawy o równym traktowaniu.*
- 14) *Wprowadzenie do przepisów prawa zakazu prowadzenia tzw. „terapii konwersyjnych”.*

Art. 6 (Kobiety z niepełnosprawnościami)

11. Proszę poinformować o wdrażaniu zalecenia CEDAW (CEDAW/C/POL/CO/7-8, par. 25 (b)) mającego na celu przyjęcie wszechstronnej strategii zapobiegania i eliminowania wszystkich form przemocy wobec kobiet, w tym kobiet z

niepełnosprawnościami. W tym kontekście proszę też wskazać jakiegokolwiek środki podjęte w celu zachęcania kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnościami do zgłaszania przypadków przemocy, w tym przemocy o charakterze seksualnym, oraz eliminacji bezkarności sprawców przemocy wobec kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnościami.

29. Nie zostały podjęte i podane do publicznej wiadomości działania mające na celu zapobieganie i likwidację wszelkich form przemocy przeciwko kobietom z niepełnosprawnościami. Brakuje odpowiedniego mechanizmu koordynującego i mechanizmu identyfikacji form przemocy ze względu na płeć i niepełnosprawność. Przyjęte rozwiązania ogólne są niewystarczające, ponieważ nie uwzględniają specyficznych potrzeb kobiet z niepełnosprawnościami. Brakuje także kompleksowych rozwiązań dla kobiet z niepełnosprawnościami mających na celu umożliwienie wyjścia z sytuacji przemocy – problemem jest brak dostępnych ośrodków dla ofiar przemocy, brak dostępnej informacji o możliwym wsparciu, brak specjalistycznej i interdyscyplinarnej pomocy, itd. W szczególnie trudnej sytuacji znajdują się niepełnosprawne mieszkanki wsi i małych miast, które właściwie pozbawione są dostępu do potrzebnego wsparcia.

30. Pozytywnie należy ocenić uruchomienie całodobowej bezpłatnej infolinii o formach pomocy oferowanych ofiarom przemocy, dostępnej również dla osób głuchych.

31. Rzecznik krytycznie ocenia efektywność środków odnoszących się do izolacji sprawcy od ofiary przemocy, a także możliwych oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec sprawcy. Choć liczba orzeczeń nakazujących sprawcy przemocy opuszczenie mieszkania zajmowanego wspólnie z ofiarą przemocy domowej stale rośnie, jest nadal bardzo niewielka. Ponadto, obowiązujące przepisy przewidują szereg środków umożliwiających izolację sprawcy przemocy domowej od ofiary, jednak żaden z nich nie jest możliwy do zastosowania niezwłocznie, w sytuacji bezpośredniego zagrożenia, niezależnie od toczącego się postępowania karnego – nie każdy przejaw przemocy w rodzinie będzie bowiem wyczerpywał znamiona przestępstwa. Nadal niewielka jest liczba orzeczeń nakazujących sprawcom przemocy uczestnictwo w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych – sądy nie mają obowiązku orzekania o tych środkach, a według stanowiska rządu wystarczająca jest terapia antyalkoholowa.

Rekomendacje:

15) Identyfikacja i uwzględnienie w programie działań dotyczącym przeciwdziałania przemocy w rodzinie specyficznych potrzeb kobiet z niepełnosprawnościami.

16) Ustanowienie programu działań mającego na celu ograniczenie przemocy ze względu na płeć, i niepełnosprawność, także w sferze publicznej.

17) *Upowszechnianie wiedzy o zjawisku przemocy ze względu na płeć w sferze prywatnej i publicznej oraz dostępnych formach pomocy w sposób umożliwiający zapoznanie się z informacją osobom z różnymi niepełnosprawnościami.*

18) *Poprawa efektywności środków podejmowanych wobec sprawców przemocy w celu zapewnienia skutecznej ochrony ofierze: ustanowienie możliwości izolacji sprawcy także poza toczącym się postępowaniem karnym, ciągłe zwiększanie świadomości przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości, tak aby zwiększyć liczbę orzeczeń nakazujących uczestnictwo w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych oraz aby orzeczenia o nakazie opuszczenia mieszkania zajmowanego wspólnie z ofiarą przemocy domowej wydawane zawsze, kiedy jest to uzasadnione koniecznością zapewnienia bezpieczeństwa ofierze.*

12. Proszę poinformować o konkretnych przepisach prawnych, politykach, programach i strategiach w celu zapewnienia implementacji praw kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnościami oraz wspierania ich wzmocnienia (upodmiotawiania).

32. Prowadzona polityka publiczna wobec osób z niepełnosprawnościami nie uwzględnia przesłanek interseksjonalnych, w tym przesłanki płci. Brakuje kompleksowej diagnozy oraz danych na temat sytuacji kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnościami, a problemy tej grupy pozostają w dużej mierze nierozpoznane. Działania mające na celu rozpoznanie tej sytuacji prowadzone są tylko wycinkowo i to przez organizacje pozarządowe. W politykach i programach dotyczących kobiet nie jest uwzględniana perspektywa kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnościami. W efekcie brakuje polityk i programów zapewniających kobietom z niepełnosprawnościami realizację ich praw oraz wzmocnienie ich samodzielności.

13. Proszę poinformować o stopniu, w jakim kobiety i dziewczęta z niepełnosprawnościami są włączane do głównego nurtu równości płci oraz innych powiązanych polityk i ustawodawstwa, a także w jakim stopniu kobiety i dziewczęta z niepełnosprawnościami są włączane do głównego nurtu polityk i ustawodawstwa dotyczących praw osób z niepełnosprawnościami.

33. Sytuacja kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnościami pozostaje nierozpoznana – rząd nie zbiera odpowiednich danych. Ani mechanizmy związane z przeciwdziałaniem dyskryminacji osób z niepełnosprawnościami, ani te związane z równym traktowaniem kobiet, nie są wystarczające w przypadku kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnościami – brakuje podejścia interseksjonalnego i rozpoznania dyskryminacji wielokrotnej, zarówno ze względu na płeć, jak i niepełnosprawność.

34. Sytuacja kobiet z niepełnosprawnościami oraz zapewnienie im równego traktowania i pełnej ochrony przed dyskryminacją nie są, ani nie były w przeszłości, przedmiotem aktywnych działań państwa. Jako przykład można podać realizowane ze środków

unijnych, w ramach programu POWER na zlecenie Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, ogólnopolskie projekty monitorujące wdrażanie Konwencji – w określonej przez Ministerstwo metodologii badania żadne z ponad 300 pytań zadawanych samorządom nie dotyczy sytuacji kobiet z niepełnosprawnościami.

Rekomendacja:

19) Stosowanie zasady gender mainstreaming w przyjmowanych politykach, programach i strategiach, w tym dotyczących praw osób z niepełnosprawnościami.

Art. 7 (Dzieci z niepełnosprawnościami)

14. Proszę poinformować o środkach podjętych w celu deinstytucjonalizacji dzieci oraz zapewnienia im dostępu do opieki pozaszpitalnej (środowiskowej), a także zapobiegania dodatkowym przypadkom instytucjonalizacji.

35. Ponad tysiąc osób poniżej 18-go roku życia przebywa w domach pomocy społecznej. Najmłodszy mieszkańcy DPS-ów mają około 1 roku życia. Często w tej samej placówce przebywają zarówno osoby niepełnoletnie, jak i dorośle. Wynika to m.in. z faktu, że osoby przyjęte do takiego DPS jako dzieci pozostają w nim także po osiągnięciu pełnoletności. Nie przyjęto żadnego planu przeprowadzenia deinstytucjonalizacji w tym zakresie.

36. Dzieci z niepełnosprawnościami przebywają również w placówkach opiekuńczo-wychowawczy. W tym obszarze podjęto jedynie ogólne działania zmierzające do deinstytucjonalizacji tej formy. Proces przekształceń nie przebiega jednak wystarczająco dynamicznie, co oznacza ciągle niewystarczającą liczbę podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej.

37. Zawodowe rodziny zastępcze dostają dodatkowe wsparcie w przypadku dziecka z niepełnosprawnością – są kwalifikowane jako rodziny zastępcze specjalistyczne. Takiego wsparcia nie otrzymują rodziny zastępcze niezawodowe, tworzone np. przez dziadków albo innych członków rodziny dziecka. Dodatkowe formy wsparcia nie są też przewidziane dla osób, które adoptowały dziecko z niepełnosprawnością.

Rekomendacja:

20) Przyjęcie i realizacja programu deinstytucjonalizacji opieki nad dziećmi z niepełnosprawnościami. Podjęcie niezwłocznych działań w celu przeniesienia dzieci przebywających aktualnie do domach pomocy społecznej do nieinstytucjonalnych form opieki.

Art. 8 (Podnoszenie świadomości)

15. Proszę wskazać szczegółowe informacje o podjętych środkach/krokach, w tym środkach podjętych we współpracy z sektorem edukacji i mediami, w celu promowania

pozytywnego wizerunku osób z niepełnosprawnościami oraz zwalczania błędnych przekonań i stereotypów dotyczących osób z niepełnosprawnościami. Proszę o wyjaśnienie, czy mowa nienawiści wobec osób z niepełnosprawnościami jest całkowicie zakazana.

38. W debacie publicznej nadal często pojawiają się wypowiedzi używające pojęć związanych z niepełnosprawnością w celu umniejszenia adwersarza w dyskusji, a zatem kojarzonych pejoratywnie. Rzecznik wielokrotnie wskazywał na konieczność odstąpienia od stosowania takiego języka.

39. Działania na rzecz pozytywnego wizerunku osób z niepełnosprawnościami są prowadzone głównie przez organizacje pozarządowe, czasem finansowane są ze środków publicznych, np. Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

40. W mediach publicznych programy poświęcone tematyce związanej z niepełnosprawnością realizowane są głównie w podejściu charytatywnym. Od dawna na ten aspekt zwracało uwagę środowisko osób z niepełnosprawnościami, był on też przedmiotem wystąpienia Rzecznika do prezesa telewizji publicznej.

41. Mowa nienawiści wobec osób z niepełnosprawnościami nie jest wprost zakazana (więcej zob. pkt 64).

Rekomendacja:

21) Prowadzenie kampanii społecznych mających na celu podniesienie świadomości i wiedzy o osobach z niepełnosprawnościami i przysługujących im prawach.

Art. 9 (Dostępność)

16. Proszę podać szczegółowe informacje na temat (a) ram legislacyjnych dotyczących dostępności poprzez uniwersalne projektowanie, w tym kar za jego odmowę, oraz (b) wdrożenia odpowiedniego prawodawstwa i włączania uniwersalnego projektowania i racjonalnych dostosowań we wszystkich sektorach do głównego nurtu.

42. Jedynym dokumentem ustawowym, który wprowadza zagadnienie projektowania uniwersalnego jest ustawa o rewitalizacji, wskazująca konieczność stosowania zasad projektowania uniwersalnego. Jednocześnie ustawodawca nałożył obowiązek zapobiegania w procesach rewitalizacji wykluczeniu społecznemu, co można wiązać z art. 19 Konwencji.

43. W prawodawstwie nie ma szczegółowych wytycznych w zakresie stosowania zasad projektowania uniwersalnego, które sprowadza się jedynie do zapewnienia podstawowej dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, uwzględniając przede wszystkim dostępność dla osób poruszających się na wózkach. Przepisy opierają się na minimalnych wymaganiach, które nie odzwierciedlają pełni zasad projektowania

uniwersalnego. Brak jest procedur naliczania kar za niewypełnienie wymogu stosowania zasad projektowania uniwersalnego. Przygotowane opracowania dobrych praktyk nie wypełniają luki, jaką jest wymóg stosowania zasad projektowania uniwersalnego w szerokim rozumieniu projektowania projakościowego, co jest zgodnie z definicją z art. 2 Konwencji. Obecne warunki techniczne do stosowania rozwiązań sprowadzają się do standardu minimum. Brak jest systemowego wsparcia dla rozwoju badań w zakresie poszukiwania rozwiązań zgodnych z zasadami projektowania uniwersalnego.

44. W założeniach zainaugurowanego przez rząd w kwietniu 2018 r. programu „Przyjazna Polska – Dostępność Plus” przewiduje się wypracowanie metodologii parametryzacji dostępności, aby czynnik projakościowy był elementem rozwiązań projektowych i podlegał obiektywnej ocenie. W programie przewiduje się także wprowadzanie regulacji nakładających obowiązek adaptabilności nowo powstających zasobów mieszkaniowych do zmieniających się potrzeb użytkowników, w tym potrzeb osób z różnymi niepełnosprawnościami, i konieczność zmian w edukacji w zakresie pełnej wiedzy na temat projektowania uniwersalnego.

Rekomendacje:

- 22) *Wprowadzenie prawnego wymogu budowania nowych obiektów zgodnie z zasadami uniwersalnego projektowania.*
- 23) *Wprowadzenie obowiązku dostosowania do potrzeb osób z niepełnosprawnościami obiektów wybudowanych przed 1995 rokiem.*
- 24) *Stworzenie efektywnych mechanizmów egzekwowania dostępności w różnych sferach życia.*
- 25) *Wprowadzenie kwestii związanych z uniwersalnym projektowaniem i dostępnością dla osób z niepełnosprawnościami jako obowiązkowych na technicznych kierunkach kształcenia.*

17. Proszę poinformować o regulacjach prawnych dotyczących języka migowego i technologii wspomagających oraz ich wdrażaniu.

45. Ograniczony krąg podmiotów zobowiązanych do zapewnienia tłumacza języka migowego utrudnia dostęp osób głuchych do wielu usług sektora publicznego.

Rekomendacja:

- 26) *Nowelizacja ustawy o języku migowym i innych środkach komunikowania się, tak aby do udostępniania usług tłumacza migowego zobowiązane były wszystkie instytucje finansowane ze środków publicznych, w tym instytucje opieki zdrowotnej czy wymiaru sprawiedliwości.*

18. Proszę poinformować o dostępności stron internetowych instytucji publicznych oraz bankomatów.

46. Pomimo wejścia w 2015 r., po 3-letnim okresie *vacatio legis*, rozporządzenia o Krajowych Ramach Interoperacyjności wskaźnik dostępności publicznych stron internetowych wciąż kształtuje się na poziomie 40-50% – zgodnie z raportem Fundacji Widzialni z 2018 r. wskaźnik ten wynosi 48,2%. Równocześnie raport ten odnotowuje spadek jakości nowo powstających stron internetowych¹.

47. W polskim prawodawstwie nie ma przepisów dotyczących dostępności bankomatów.

Rekomendacje:

27) *Pilne zapewnienie pełnej dostępności dla osób z niepełnosprawnościami stron internetowych wszystkich podmiotów publicznych. Wprowadzenie sankcji za brak wdrożenia rozwiązań zapewniających dostępność stron.*

28) *Wprowadzenie regulacji prawnych określających jednolite standardy zapewniające dostępność bankomatów dla osób z różnymi niepełnosprawnościami.*

19. Proszę podać aktualne informacje na temat tego, czy ustawa Prawo zamówień publicznych nakłada jakiegokolwiek obowiązki związane z dostępnością budynków i środowisk.

48. W przypadku zamówień przeznaczonych do użytku osób fizycznych, w tym pracowników zamawiającego, opis przedmiotu zamówienia sporządza się z uwzględnieniem wymagań w zakresie dostępności dla osób z niepełnosprawnościami lub projektowania z przeznaczeniem dla wszystkich użytkowników. W przypadku zamówień na roboty budowlane wymaga się „adekwatnie do przedmiotu zamówienia, dostosowania projektu do potrzeb wszystkich użytkowników, w tym zapewnienia dostępności dla osób niepełnosprawnych”. Podobnie jest w przypadku zamówień na dostawę produktów lub usług. Zgodnie z ustawą Prawo zamówień publicznych w kryteriach oceny ofert mogą, ale nie muszą, znajdować się aspekty społeczne, w tym dostępność dla osób z niepełnosprawnościami. W ustawie Prawo zamówień publicznych żaden artykuł nie odnosi się bezpośrednio do konieczności stosowania zasad projektowania uniwersalnego.

Art. 11 (Sytuacje zagrożenia i sytuacje wymagające pomocy humanitarnej)

20. Proszę określić, w jakim stopniu plany ewakuacji w nagłych wypadkach uwzględniają konkretne rodzaje niepełnosprawności, w tym wzroku, słuchu, intelektualne, psychospołeczne i fizyczne.

¹ <http://widzialni.org/wyniki-raportu-dostepnosc-2018,new,mg,6,348>

49. Sposób ewakuacji osób z niepełnosprawnościami uwzględniany jest jedynie przy ocenie projektów związanych z obiektami ochrony zdrowia, ośrodków rehabilitacji, szkół specjalnych, zakładów pracy chronionej, warsztatów terapii zajęciowej. Rzadko spotyka się rozwiązania dedykowane poprawie ewakuacji osób z niepełnosprawnościami w większości obiektów użyteczności publicznej świadczących usługi powszechne. Analizując scenariusze i plany ewakuacji można spotkać się z zapisami, że osoby z niepełnosprawnościami mają pozostać na swoim stanowisku pracy do czasu przybycia ekip ratowniczych lub przeszkolonego personelu. Brak jest wskazań w warunkach technicznych dla stosowania rozwiązań, które umożliwiłyby samodzielną ewakuację osób z niepełnosprawnościami w sytuacjach zagrożenia, np. poprzez obowiązek zapewnienia dostępności wszystkich wyjść ewakuacji, organizowania tzw. „miejsc oczekiwania na ewakuację”, stosowania systemu piktogramów dotykowych wspomagających ewakuację osób z niepełnosprawnością wzroku (brak stosownych rozwiązań w Polskich Normach), czy systemów wspomagających ewakuację osób głuchych i słabosłyszących.
50. Każdy projekt budowlany obiektu budowlanego istotnego ze względu na konieczność zapewnienia ochrony życia, zdrowia, mienia lub środowiska przed pożarem, klęską żywiołową lub innym miejscowym zagrożeniem oraz projekt urządzenia przeciwpożarowego wymagają uzgodnienia z rzeczoznawcą pod względem zgodności z wymaganiami ochrony przeciwpożarowej, zwanego uzgodnieniem. W ustawie o ochronie przeciwpożarowej nie wymienia się szczegółowo potrzeb osób z niepełnosprawnościami, stąd uzgodnienia nie wskazują na zagadnienia specyfiki ewakuacji osób z różnymi niepełnosprawnościami. W praktyce spotyka się odmowy rzeczoznawców ds. ochrony przeciwpożarowej stosowania rozwiązań poprawiających dostępność, np. poprzez montowanie pochylni przyschodowych w budynkach mieszkalnych wielorodzinnych.
51. W warunkach technicznych brak jest wskazań o stosowaniu rozwiązań uwzględniających projektowanie uniwersalne.

Rekomendacja:

29) Wprowadzenie obowiązku uwzględniania potrzeb osób z niepełnosprawnościami w planach ewakuacji.

Art. 12 (Równość wobec prawa)

21. Proszę wskazać jakiegokolwiek kroki podjęte w celu dokonania niezbędnych zmian w prawie w celu (a) zapewnienia pełnego przywrócenia zdolności do czynności prawnych osobom z niepełnosprawnościami; (b) zakazania jakiegokolwiek interwencji państwa lub członków rodziny w postępowania sądowe dotyczące ubezwłasnowolnienia danej osoby;

(c) utworzenia, rozwoju, pełnej implementacji i zapewnienia odpowiednich zasobów systemowi wspieranego podejmowania decyzji zgodnemu z Konwencją.

52. Od ratyfikacji Konwencji Polska nie wprowadziła zmian legislacyjnych mających na celu zastąpienie instytucji ubezwłasnowolnienia systemem wspieranego podejmowania decyzji i przywrócenia osobom z niepełnosprawnościami pełnej zdolności do czynności prawnych. Rozpoczęte przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego w 2011 r. prace nad zmianą przepisów o ubezwłasnowolnieniu zostały przerwane. Jedną inicjatywą ustawodawczą posłów w tym zakresie została odrzucona. W przesłanym Rzecznikowi w tej sprawie stanowisku Minister Sprawiedliwości wskazał, że dokonana analiza potwierdziła potrzebę wprowadzenia zmian w obszarze instytucji ubezwłasnowolnienia, jednak w tym obszarze nie wszczęto prac legislacyjnych, z uwagi na realizowane inne priorytetowe projekty i zadania.
53. Wprawdzie uchylenie ubezwłasnowolnienia jest możliwe również na wniosek osoby ubezwłasnowolnionej, to brak wsparcia prawnego osób z niepełnosprawnościami skutkuje małą liczbą wniosków o uchylenie ubezwłasnowolnienia i pozytywnych decyzji sądów w takich sprawach.
54. Przepisy zakładają udział członków rodziny w postępowaniu o ubezwłasnowolnienie. Członkowie rodziny są najczęstszymi wnioskodawcami w sprawach o ubezwłasnowolnienie. Członkowie rodzin najczęściej zostają opiekunami (całkowite ubezwłasnowolnienie) lub kuratorami (częściowe ubezwłasnowolnienie) osób ubezwłasnowolnionych. Zdanie osoby ubezwłasnowolnionej nie jest dla sądu w tej sprawie wiążące.
55. Nie podjęto działań w celu wprowadzenia systemowego mechanizmu wspomaganego podejmowania decyzji. Formy oświadczeń woli w kodeksie cywilnym nie uwzględniają potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Przepisy nie mówią, jak może zawrzeć czynność prawną w formie pisemnej osoba nie potrafiąca czytać. Z powodu braku formatów łatwych do czytania i rozumienia powszechnie stosowanych osoby np. z niepełnosprawnością intelektualną mają ograniczony dostęp do korzystania ze zdolności do czynności prawnych i swoich praw. Oznacza to również, że w ich sprawach do sądu wpływają wnioski o ubezwłasnowolnienie. W kodeksie rodzinnym i opiekuńczym istnieje instytucja nazywana kuratorem dla osoby z niepełnosprawnością, który mógłby wspierać osobę w podejmowaniu decyzji, ale według orzecznictwa polskich sądów nie może to obejmować wsparcia dla osób z niepełnosprawnością intelektualną lub psychiczną oraz ich zastępowania (reprezentacji).

Rekomendacje:

- 30) *Uchylenie przepisów art. 13 i 16 kodeksu cywilnego o ubezłasnowolnieniu i wprowadzenie nowych regulacji opartych na modelu wspieranego podejmowania decyzji.*
- 31) *Zintensyfikowanie działań nadzorujących sprawowanie opieki i kurateli nad osobami ubezłasnowolnionymi całkowicie i częściowo – do czasu wprowadzenia postulowanych zmian (zniesienia instytucji ubezłasnowolnienia).*
- 32) *Wdrożenie definicji komunikacji i języka z art. 2 Konwencji w zakresie form czynności prawnych obowiązujących w kodeksie cywilnym.*
- 33) *Prowadzenie szkoleń dla prawników, zwłaszcza prokuratorów, w zakresie wolności i praw osób z niepełnosprawnościami, zwłaszcza prawa do korzystania z pełnej zdolności do czynności prawnych.*

Art. 13 (Dostęp do wymiaru sprawiedliwości)

22. Proszę szczegółowo opisać dostępność dostosowań proceduralnych oraz zasobów przeznaczonych na te dostosowania.

- 56. W systemie prawnym występują instytucje umożliwiające przesłuchanie świadka na odległość lub przeprowadzenie dowodu na odległość z wykorzystaniem urządzeń technicznych, lecz sądy rzadko stosują te narzędzia. Organy wymiaru sprawiedliwości nie mają obowiązku stosowania w kontaktach z osobami z niepełnosprawnościami – bez względu na ich rolę w postępowaniu – polskiego języka migowego, alfabetu Braille’a, czy komunikacji wspomagającej lub alternatywnej. Istotną barierą jest niedostępność architektoniczna budynków wielu sądów i prokuratur. Ustawa o nieodpłatnej pomocy prawnej oraz edukacji prawnej nie przewiduje obowiązku udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej z uwzględnieniem specyficznych potrzeb osób z niepełnosprawnościami.
- 57. Sytuacji znacząco nie zmienia częściowa cyfryzacja wymiaru sprawiedliwości (m.in. wprowadzenie w ramach postępowania cywilnego tzw. sądów elektronicznych oraz rozwój systemu elektronicznych protokołów).

Rekomendacje:

- 34) *Nowelizacja przepisów ograniczających możliwość bycia świadkiem w postępowaniach sądowych przez osoby z niepełnosprawnościami.*
- 35) *Upowszechnianie korzystania z instytucji umożliwiających przesłuchanie świadka na odległość lub przeprowadzenie dowodu na odległość w postępowaniach sądowych.*

36) *Wprowadzenie obowiązku stosowania polskiego języka migowego, alfabetu Braille'a, komunikacji wspomagającej lub alternatywnej we wszystkich instytucjach wymiaru sprawiedliwości.*

37) *Wprowadzenie ułatwień dostępu do bezpłatnej pomocy prawnej dla osób z niepełnosprawnościami.*

38) *Zapewnienie postępu cyfryzacji wymiaru sprawiedliwości.*

23. Proszę poinformować o jakichkolwiek szkoleniach na temat Konwencji zapewnionych sędziom, prokuratorom, prawnikom oraz personelowi organów ścigania.

58. Systematyczne szkolenia osób pracujących w wymiarze sprawiedliwości w zakresie ochrony praw osób z niepełnosprawnościami nie są prowadzone. Organizacja pojedynczych szkoleń jedynie w czasie odbywania aplikacji sędziowskiej i prokuratorowskiej jest niewystarczająca dla zapewnienia pełnego przestrzegania praw osób z niepełnosprawnościami w dostępie do wymiaru sprawiedliwości. Pojedyncze szkolenia dla sędziów, w których udział jest nieobowiązkowy, nie gwarantują uzyskania kompleksowej wiedzy na temat praw osób z niepełnosprawnościami zawartych w Konwencji.

Rekomendacja:

39) *Stworzenie kompleksowych programów obligatoryjnych szkoleń dla wszystkich pracowników organów wymiaru sprawiedliwości oraz organów ścigania na temat praw osób z niepełnosprawnościami.*

Art. 14 (Wolność i bezpieczeństwo osobiste)

25. Proszę poinformować o liczbie osób z niepełnosprawnościami, które są na stałe umieszczone w jakimkolwiek rodzaju instytucji bez ich zgody. Ponadto, proszę poinformować o środkach podjętych w celu zapewnienia ich reintegracji w rodzinach i społecznościach. Proszę także wskazać, czy ustawa o ochronie zdrowia psychicznego wciąż pozwala na przyjmowanie osób z niepełnosprawnościami do szpitali psychiatrycznych bez ich zgody.

59. Rząd nie zbiera danych dotyczących liczby osób z niepełnosprawnościami umieszczonych w instytucjach bez ich zgody. Możliwość umieszczenia w szpitalach psychiatrycznych i domach pomocy społecznej bez zgody jest zawarta w ustawie o ochronie zdrowia psychicznego. W wyniku nowelizacji ustawy, która wyszła w życie 1 stycznia 2018 r., przyjęcie osoby ubezwłasnowolnionej za zgodą jej przedstawiciela ustawowego, ale bez jej zgody, również wymaga orzeczenia sądu. Zmiana ta została dokonana wskutek wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz Trybunału Konstytucyjnego (na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich).

60. Nie są prowadzone żadne systemowe działania w celu reintegracji w rodzinach i społecznościach osób umieszczonych w instytucjach bez ich zgody.

Rekomendacja:

40) Stworzenie systemu całodobowego wsparcia środowiskowego dla osób z niepełnosprawnościami, które – wobec jego braku – obecnie przebywają w szpitalach psychiatrycznych jedynie z powodu braku takiego wsparcia.

Art. 15 (Wolność od tortur lub okrutnego, nieludzkiego albo poniżającego traktowania lub karania)

26. Zgodnie z informacją dostarczoną Komitetowi, znaczna liczba osób z niepełnosprawnościami psychospołecznymi jest umieszczana w jednostkach penitencjarnych na określony czas na podstawie niepełnosprawności, przed umieszczeniem ich w szpitalu psychiatrycznym. Proszę o skomentowanie tej informacji oraz wskazanie jakichkolwiek środków podjętych w celu zaprzestania umieszczania osób z niepełnosprawnościami w obu rodzajach placówek.

61. Zgodnie z informacją otrzymaną przez Rzecznika od Centralnego Zarządu Służby Więziennej w okresie od 1 stycznia 2017 r. do 17 maja 2018 r. w jednostkach penitencjarnych przebywało 345 osób, wobec których sądy wydały orzeczenie o zastosowaniu środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym. Od momentu orzeczenia przez sąd środka zabezpieczającego w postaci umieszczenia w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym do umieszczenia tymczasowo aresztowanego w takim zakładzie upłynęło od 1 do 11 miesięcy.

Rekomendacje:

41) Usprawnienie procesu wczesnej identyfikacji osób z niepełnosprawnościami i rozpoznawania ich potrzeb związanych z udziałem w postępowaniu karnym, z opieką zdrowotną jeszcze przed przybyciem do placówki penitencjarnej. Zapewnienie bezzwłocznego umieszczenia osoby, wobec której orzeczono środek zabezpieczający, w odpowiedniej jednostce.

42) Zmiana przepisów umożliwiająca nieprzyjmowanie do aresztu śledczego lub zakładu karnego osoby w stanie bezpośredniego zagrożenia życia.

43) Zmiana przepisów umożliwiająca umieszczenie tymczasowo aresztowanej osoby z niepełnosprawnością wynikającą m.in. z ciężkiej choroby somatycznej w szpitalu lub też w innej placówce zdrowia poza systemem więziennictwa.

Art. 16 (Wolność od wykorzystywania, przemocy i nadużyć)

27. Proszę szczegółowo opisać (a) jakiegokolwiek niezależne mechanizmy monitoringu przemocy wobec osób z niepełnosprawnościami; (b) jakie możliwości monitorowania i interwencji takie mechanizmy zapewniają; oraz (c) ich finansowanie.

62. Gromadzone są dane co do liczby osób z niepełnosprawnościami przebywających w specjalistycznych ośrodkach wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie – z tym zastrzeżeniem, że te dane nie odzwierciedlają rzeczywistej skali przemocy wobec osób z niepełnosprawnościami. W szczególności, dane o osobach z niepełnosprawnościami nie są uwzględnione w formularzach przy zbieraniu danych w procedurze „Niebieskiej karty”.
63. Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego przewiduje jedynie ogólną możliwość przeprowadzenia przez sędziego o każdej porze kontroli legalności w szpitalu psychiatrycznym oraz w domu pomocy społecznej osób z niepełnosprawnością intelektualną lub psychiczną.

Rekomendacje:

44) Zwiększenie faktycznej ochrony przed przemocą osób z niepełnosprawnościami przebywających w domach pomocy społecznej i szpitalach psychiatrycznych – zapewnienie skutecznych środków ochrony prawnej przed przemocą instytucjonalną i uwzględnienie tego rodzaju przemocy w krajowych programach i politykach.

28. Proszę poinformować o możliwościach, w tym zabezpieczonych pojemnikach na skargi, dostępnych dla osób z niepełnosprawnościami żyjących w instytucjach w celu zgłaszania przemocy.

64. Osoby przebywające w szpitalach psychiatrycznych mają możliwość zgłaszania skarg do rzeczników praw pacjentów szpitala psychiatrycznego.
65. Na poziomie aktów prawnych powszechnie obowiązujących nie są uregulowane żadne procedury skargowe w domach pomocy społecznej. Brak jest ustawowych regulacji w zakresie ewentualnych zasad ograniczania możliwości korzystania z wolności i praw człowieka i obywatela przez mieszkańców domów pomocy społecznej, np. w zakresie opuszczania domu przez mieszkańca. Takie ograniczenia są zawierane jednak w regulaminach poszczególnych instytucji. Tryb skargowy określony w regulaminach wewnętrznych nie jest wystarczająco efektywny, gdyż nie przewiduje kontroli zewnętrznej.
66. Nawoływanie do nienawiści i znieważanie osób z niepełnosprawnościami ze względu na niepełnosprawność nie jest przestępstwem, ani nie ma możliwości zastosowania w tego rodzaju sprawach środków przewidzianych w prawie cywilnym. Ochrona prawna przysługuje jedynie osobom z niepełnosprawnościami, które zostały

osobiście znieważone – mogą wówczas wystąpić z pozwem o ochronę dóbr osobistych lub wnieść prywatny akt oskarżenia w sprawie o znieważenie.

Rekomendacje:

45) Programy dotyczące przeciwdziałania przemocy powinny uwzględniać specyficzną sytuację osób pozostających w opiekuńczych jednostkach zamkniętych i ustanawiać działania mające na celu podniesienie świadomości o zjawisku przemocy i dostępnych środkach ochrony zarówno wśród osób przebywających w takich placówkach, jak też personelu takich placówek. Organy ścigania powinny zostać wyposażone w wiedzę i umiejętności identyfikowania i reagowania na przemoc w opiekuńczych jednostkach zamkniętych.

46) Zapewnienie braku pozaustawowych regulacji ograniczających prawa i wolności osób przebywających w opiekuńczych jednostkach zamkniętych i ustanowienie odpowiednich procedur kontrolnych.

47) Nowelizacja kodeksu karnego w celu objęcia ściganiem z urzędu, jako przestępstwa motywowanego uprzedzeniami, przestępstw naruszenia nietykalności cielesnej, znieważenia, w tym publicznego, poszczególnej osoby, stosowania przemocy lub groźby bezprawnej z powodu rzeczywistej lub domniemanej niepełnosprawności.

Art. 19 (Prowadzenie niezależnego życia i przy włączeniu w społeczność lokalną)

31. Proszę wskazać liczbę osób z niepełnosprawnościami w instytucjach całodobowych w podziale na rodzaje niepełnosprawności, płeć, pochodzenie etniczne oraz wiek.

67. Rząd nie zbiera rzetelnych i kompletnych danych odnośnie do liczby osób z poszczególnymi rodzajami niepełnosprawności w instytucjach. Dane o liczbie osób z poszczególnymi niepełnosprawnościami, jak również w określonym wieku, przebywających w danych typach instytucji odbiegają od rzeczywistości. Dla przykładu w instytucjach dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną spośród 3610 osób tam przebywających w roku 2016 większość osób to osoby powyżej 18 roku życia.

68. Ponadto prawo pozwala na łączenie różnych typów domów pomocy społecznej, np. domów pomoc społecznej dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną z domem pomocy społecznej dla dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną.

Rekomendacja:

48) Wprowadzenie mechanizmów pozwalających na zbieranie kompleksowych danych na temat osób z niepełnosprawnościami przybywających w instytucjach.

32. Proszę wskazać wszelkie podjęte działania oraz plany w celu efektywnej deinstytucjonalizacji wszystkich osób z niepełnosprawności aktualnie mieszkających w instytucjach oraz zapewnienia im niezależnego życia w społeczności, uwzględniając zapewnienie adekwatnej asystencji osobistej o odpowiedniej jakości.

69. Nie ma żadnego planu, ani działań na rzecz deinstytucjonalizacji osób z niepełnosprawnościami, które mieszkają aktualnie w instytucjach. Nie ma także planu ograniczenia liczby przyjęć do instytucji. Rzecznik z organizacjami społecznymi w listopadzie 2017 r. wystosował apel do Prezesa Rady Ministrów w sprawie potrzeby działań w celu opracowania i przyjęcia takiego krajowego programu. Wystąpienie pozostało jednak bez odpowiedzi.
70. Całościowa liczba osób korzystających z mieszkań chronionych jest około 32-krotnie niższa niż liczba osób korzystających z domów pomocy społecznej. Ponadto nie ma żadnych rządowych danych o ponad 50% osób korzystających z mieszkań chronionych – informacje są zbierane, jeśli osoba korzystająca opuszcza pieczę zastępczą albo korzysta z mieszkania z racji zaburzeń psychicznych.
71. Aktualnie nie ma żadnych planów i działań podejmowanych przez rząd na rzecz systemowego zapewnienia asystentury osobistej dla osób z niepełnosprawnościami.
72. Polska nie posiada planu rozwoju usług świadczonych na poziomie społeczności lokalnej i nie trwają żadne prace nad takim planem, mimo licznych głosów środowiska i Rzecznika o konieczności takich systemowych działań.

Rekomendacje:

- 49) *Stworzenie krajowej strategii lub planu deinstytucjonalizacji wsparcia osób z niepełnosprawnościami.*
- 50) *Zapewnienie zgodności funkcjonowania mieszkalnictwa chronionego/mieszkalnictwa wspomaganego z art. 19 Konwencji i Komentarzem Generalnym do art. 19 Konwencji.*
- 51) *Zapewnienie znaczącego i systematycznego rozwoju form wsparcia na poziomie społeczności lokalnych oraz zatrzymanie przyjmowania do instytucji kolejnych osób z niepełnosprawnościami.*
- 52) *Wprowadzenie ustawowej regulacji usługi asystenta osobistego i zapewnienie jej dostępności w stopniu adekwatnym do zdiagnozowanych potrzeb.*

Art. 20 (Mobilność)

33. Proszę wskazać w jaki sposób zapewniana jest dostępność wysokiej jakości urządzeń ułatwiających poruszanie się dla osób z niepełnosprawnościami.

73. Zapewnienie osobom z niepełnosprawnościami urządzeń ułatwiających poruszanie jest elementem systemu zaopatrzenia w wyroby medyczne. W jego ramach priorytetu nie stanowi zapewnienie wysokiej jakości urządzeń. Przepisy regulujące finansowanie tego rodzaju urządzeń ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Zdrowia określają limity zarówno kwotowe, jak i ilościowe finansowania, jednak nie określają standardów jakościowych tych urządzeń. Do osoby z niepełnosprawnością należy decyzja co do wyboru dostawcy urządzenia i jego jakości, w ramach limitów. Nie są finansowane ze środków Funduszu wysokiej jakości wózki elektryczne, wózki manualne, w tym wózki aktywne, jak też protezy o wysokim stopniu zaawansowania technologicznego. Ponadto konieczny wkład finansowy osoby z niepełnosprawnością w uzyskanie każdego z tych urządzeń jest zbyt wysoki i nie spełnia standardów określonych w Konwencji. Dofinansowanie zakupu wózków elektrycznych przez NFZ stanowi jedynie około 10% wartości średniej klasy wózka (maksymalna kwota dofinansowania wynosi 3 000 zł).
74. Istnieje możliwość uzyskania dodatkowego wsparcia finansowego na zakup urządzeń ułatwiających poruszanie się o wyższym standardzie z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON). O tego rodzaju wsparcie mogą ubiegać się jednak wyłącznie osoby o niskich dochodach. Dodatkowe wsparcie nie jest obligatoryjnie przyznawane.
75. Nabywanie indywidualnych pojazdów nie jest finansowane – istnieje jedynie możliwość uzyskania zwrotu z PFRON z tytułu wykonania oprzyrządowania nabytego za własne środki samochodu.
76. Obowiązujący system finansowania nie jest skuteczny i nie zaspokaja potrzeb osób z niepełnosprawnościami, a także wydłuża czas oczekiwania na właściwe zaopatrzenie. Konieczność dopłaty wysokich kwot do zakupu odpowiedniego sprzętu stawia osoby z niepełnosprawnościami przed koniecznością organizowania zbiórek pieniędzy, co utrwała w społeczeństwie stereotyp osób z niepełnosprawnościami jako klientów instytucji charytatywnych. Jest to całkowicie sprzeczne z modelem prawnoczęłowieczym niepełnosprawności.
77. Z dniem 1 lipca 2018 r. weszła w życie ustawa o szczególnych uprawnieniach osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności, zgodnie z którą zostały zniesione okresy użytkowania sprzętu, dopiero po upływie których można wystąpić z wnioskiem do NFZ o kolejne dofinansowanie. Ze względu na brak informacji o środkach finansowych przeznaczonych na realizację tego zadania trudno ocenić wpływ regulacji na rzeczywistą dostępność potrzebnych urządzeń.

Rekomendacje:

- 53) *Wprowadzenie standardów jakościowych do systemu finansowania urządzeń ułatwiających poruszanie się osobom z niepełnosprawnościami.*

54) Zwiększenie dofinansowań do urzędzeń ułatwiających poruszanie się i ich uniezależnienie od kryterium dochodowego.

55) Uruchomienie rządowego programu dofinansowania zakupu indywidualnych środków transportu dla osób z niepełnosprawnościami.

Art. 21 (Wolność wypowiedzania się i wyrażania opinii oraz dostęp do informacji)

34. Proszę poinformować o stosowaniu i rozpowszechnianiu formatów łatwych do czytania we wszystkich obszarach życia.

78. Brak przepisów zobowiązujących organy władzy publicznej do stosowania tekstów łatwych do czytania (*Easy-Read formats*). Według wiedzy Rzecznika żaden organ władzy rządowej i samorządowej nie stosuje formatów łatwych do czytania jako formy komunikacji. Żaden akt prawny, ani informacja publiczna w Polsce nie jest przygotowywana w takim formacie. Strony internetowe instytucji publicznych również nie są dostępne w formie łatwym do czytania. Obowiązująca ustawa o języku migowym i innych środkach komunikowania się wymienia wprawdzie środki wspierające komunikowanie się (art. 3 pkt 5), ale nie ma wśród nich tekstów łatwych do czytania. Zdaniem Rzecznika osoby z niepełnosprawnością intelektualną nie mają dostępu do informacji na temat swoich praw i swojej sytuacji. Odnotować można próbę uproszczenia języka urzędowego i posługiwania się *plain language* (www.obywatel.gov.pl), jednak nie realizuje to standardów przygotowywania informacji w tekście łatwym do czytania. Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych wydało w 2010 r. publikację pt. „Informacja dla Wszystkich. Europejskie standardy przygotowania tekstu łatwego do czytania i rozumienia”, lecz zawarte w niej wskazówki nie są stosowane.

79. Jediną organizacją przygotowującą i rozpowszechniającą ogólnopolskie informacje w formatach łatwych do czytania i rozumienia jest organizacja pozarządowa – Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną (www.psoni.org.pl), które wydało dotychczas 21 broszur dla *self-advokatów*.

Rekomendacja:

56) Opracowanie i upowszechnienie stosowania formatów łatwych do czytania. Wprowadzenie obowiązku wykorzystywania przez podmioty realizujące zadania publiczne.

Art. 23 (Poszanowanie domu i rodziny)

35. Proszę poinformować o jakichkolwiek krokach podjętych w celu uchylenia prawa, które odmawia osobom z niepełnosprawnościami, w szczególności osobom z

niepełnosprawnościami psychospołecznymi i/lub intelektualnymi, prawa do zawierania małżeństwa oraz wykonywania uprawnień rodzinnych i rodzicielskich.

80. Od ratyfikacji Konwencji jedynie Rzecznik podjął próbę wyeliminowania z porządku prawnego art. 12 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, który zabrania osobom z niepełnosprawnością intelektualną lub psychiczną zawierania małżeństw. Rzecznik wystąpił z wnioskiem do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności tego artykułu z Konstytucją. Niestety, Trybunał Konstytucyjny orzekł², że zakaz zawierania małżeństw przez osoby z niepełnosprawnością intelektualną lub psychiczną jest zgodny z Konstytucją. Zdaniem Trybunału „utrzymanie względnego zakazu małżeńskiego dla osób dotkniętych zaburzeniami psychiatrycznymi albo upośledzeniem umysłowym może być uznane za konieczne z punktu widzenia ochrony małżeństwa i rodziny na nim opartej oraz dobra dziecka”. Rząd nie prowadzi żadnych prac w tym zakresie.

Rekomendacja:

57) Zniesienie względnego zakazu zawierania małżeństw przez osoby z niepełnosprawnością intelektualną lub psychiczną.

36. Proszę poinformować o wsparciu udzielanym rodzicom niepełnosprawnościami.

81. Brak systemu wsparcia osób z niepełnosprawnościami, które są rodzicami. Często konkretna pomoc staje się ingerencją w życie rodzinne takich osób. Pomoc bywa także nieadekwatna do potrzeb. Program „Za Życiem” dotyczy wspierania rodzin z dziećmi z niepełnosprawnościami, lecz nie odpowiada na wszystkie ich potrzeby, ani nie dotyczy on rodziców z niepełnosprawnościami. Asystent rodziny jest formą wsparcia z pomocy społecznej, która w potocznym rozumieniu potrzebna jest osobom ubogim lub trudnym rodzinom. Rzecznikowi i współpracującym z nim organizacjom znane są przypadki ograniczania władzy rodzicielskiej osobom z niepełnosprawnością intelektualną, czy osobom głuchym ze względu na ich niepełnosprawność i brak odpowiedniego wsparcia.

Rekomendacje:

58) Stworzenie systemu wsparcia osób z niepełnosprawnościami w wykonywaniu funkcji rodzicielskich. Zapewnianie pomocy w zakresie i formach adekwatnych do potrzeb.

59) Prowadzenie statystyk o sprawach w sądach rodzinnych dotyczących opieki nad dziećmi sprawowanej przez rodziców z niepełnosprawnościami.

60) Prowadzenie szkoleń pracowników socjalnych oraz sędziów sądów rodzinnych na temat wolności i praw osób z niepełnosprawnościami, szczególnie prawa do życia rodzinnego.

² Wyrok z dnia 22 listopada 2016, sygn. TK 13/15.

37. Proszę poinformować o jakichkolwiek krokach podjętych w kierunku zmiany prawa w celu zapewnienia, że rodzic opiekujący się dzieckiem, który otrzymał zasiłek związany z niepełnosprawnością, jest uprawniony do wykonywania pracy zawodowej.

82. Istnieją trzy rodzaje świadczeń przeznaczonych dla rodziców dzieci z niepełnosprawnościami oraz dorosłych osób z niepełnosprawnościami. Są one zróżnicowane pod względem wysokości, co Trybunał Konstytucyjny uznał za niezgodne z Konstytucją. Do tej pory rząd nie wykonał tego wyroku TK. Obowiązujące przepisy w przypadku wszystkich tych świadczeń przewidują zasadę, zgodnie z którą niemożliwe jest łączenie ich pobierania z pracą zawodową. Pomimo postulatów środowiska osób z niepełnosprawnościami nie zostały rozpoczęte prace legislacyjne mające na celu wprowadzenie rozwiązań stwarzających możliwości łączenia otrzymywania świadczenia z pracą zawodową. Świadczeń tych nie można też łączyć z emeryturą, nawet w przypadku gdy jej wysokość jest niższa od wysokości świadczenia. Brak woli zniesienia aktualnie obowiązującej zasady braku możliwości łączenia pobierania świadczenia z pracą zawodową.

Rekomendacja:

61) Wprowadzenie możliwości łączenia prawa do świadczenia dla rodziców/opiekunów dzieci z niepełnosprawnościami oraz dorosłych osób z niepełnosprawnościami z wykonywaniem przez nich pracy zawodowej.

Art. 24 (Edukacja)

38. Proszę opisać jakąkolwiek strategię i plan działania w celu zapewnienia przechodzenia uczniów z niepełnosprawnościami z systemu edukacji specjalnej do systemu edukacji włączającej.

83. Problemem jest brak systemowych rozwiązań w zakresie zwiększania udziału uczniów z niepełnosprawnościami we włączających formach kształcenia oraz przechodzenia z systemu kształcenia specjalnego do systemu kształcenia włączającego. W szczególności brakuje mechanizmów, które ograniczałyby przechodzenie wraz z wiekiem uczniów z przedszkoli i szkół ogólnodostępnych do szkół specjalnych oraz wspierały pozostanie w ogólnodostępnych formach kształcenia..

Rekomendacje:

62) Stworzenie kompleksowej strategii i planu działania w celu zwiększania udziału uczniów z niepełnosprawnościami we włączających formach kształcenia oraz przechodzenia z systemu kształcenia specjalnego do systemu kształcenia włączającego.

63) *Podniesienie kompetencji dyrektorów placówek edukacyjnych i nauczycieli oraz pracowników akademickich w zakresie niepełnosprawności i kształcenia osób z niepełnosprawnościami.*

64) *Zapewnienie mechanizmów wsparcia nauczycieli, rodziców i dzieci z niepełnosprawnościami w radzeniu sobie z napotykanymi w ramach edukacji barierami i rozwiązywaniu potencjalnych konfliktów.*

39. Proszę poinformować o liczbie i współczynniku dzieci z niepełnosprawnością wzroku, słuchu, intelektualną, psychospołeczną i fizyczną w szkołach specjalnych, klasach specjalnych i klasach ogólnodostępnych w ogólnodostępnych szkołach, a także dzieci uczących się w domu.

84. Przedstawione przez rząd dane (załącznik nr 2 do odpowiedzi rządu na pytania Komitetu) nie pozwalają uchwycić różnic w sytuacji pomiędzy odsetkami uczniów w szkołach ogólnodostępnych i specjalnych na kolejnych etapach edukacji. Relatywnie duży odsetek uczniów objętych włączającymi formami kształcenia wynika z ich wysokiego udziału w edukacji przedszkolnej i na etapie szkoły podstawowej, podczas gdy w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych proporcje te ulegają zmianie na korzyść szkół specjalnych. W systemie edukacji jako szkołę ogólnodostępną określa się zarówno typowe szkoły ogólnodostępne, jak i szkoły integracyjne, gdzie zmniejszono liczbę uczniów w oddziałach do 20, ale w tym do pięciu (aż 25%) stanowią uczniowie z niepełnosprawnościami, i jest to forma „przejściowa” pomiędzy oddziałem ogólnodostępnym i specjalnym. Należy również zwrócić uwagę na bardzo istotny wzrost liczby uczniów z autyzmem – w ciągu 4 lat o 100% (z 15 do 30 tys.). Ze względu na dynamikę przyrostu konieczne jest wdrożenie specjalnych działań oraz strategii na rzecz włączania uczniów z autyzmem.

85. Od roku szkolnego 2018/2019 nie będzie możliwości, aby uczeń, który do tej pory korzystał z nauczania indywidualnego w szkole, mógł je nadal realizować w placówce. Prawo oświatowe przewiduje obecnie, w przypadku uczniów z niepełnosprawnościami, możliwość wystąpienia do poradni psychologiczno-pedagogicznej o wydanie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego. Na jego podstawie dostosowuje się odpowiednio program nauczania do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia. Wybrane zajęcia edukacyjne mogą być realizowane indywidualnie lub w małej grupie. Druga opcja – dla uczniów z przejściowymi trudnościami, np. zdrowotnymi – to wystąpienie do poradni psychologiczno-pedagogicznej o opinię w sprawie objęcia ucznia zindywidualizowaną ścieżką kształcenia. Jest to nowa forma wsparcia i trudno aktualnie określić, jak będzie funkcjonować w praktyce. Wprowadzone zmiany wywołały obawy rodziców, zwłaszcza uczniów objętych dotychczas nauczaniem indywidualnym realizowanym na

terenie szkoły, o czym świadczą petycje podpisywane przez dziesiątki tysięcy obywateli.

Rekomendacje:

65) Gromadzenie i publikowanie danych o uczniach z różnymi niepełnosprawnościami uczących się w różnych typach szkół (ogólnodostępnych, integracyjnych, specjalnych) na poszczególnych etapach edukacji.

66) Monitorowanie sposobu wdrażania nowych regulacji dotyczących kształcenia specjalnego, stosowania zindywidualizowanej ścieżki kształcenia oraz nauczania indywidualnego.

67) Przeprowadzenie szkoleń pracowników oświaty (kuratorów, dyrektorów szkół, nauczycieli) w zakresie efektywnego stosowania narzędzi wspierających edukację włączającą uczniów z niepełnosprawnościami.

40. Proszę poinformować o liczbie i współczynniku studentów z niepełnosprawnościami w szkolnictwie zawodowym i szkolnictwie wyższym.

86. W kontekście szkolnictwa zawodowego należy zwrócić uwagę na dominującą rolę kształcenia w szkołach specjalnych w przypadku niektórych niepełnosprawności, w tym przede wszystkim intelektualnej i niepełnosprawności sprzężonych. Wymaga również podkreślenia relatywnie częste (zarówno w szkołach ogólnodostępnych, jak i w specjalnych) występowanie nauczania indywidualnego, co może w istotny sposób utrudnić, a czasami wręcz uniemożliwić, zdobycie odpowiednich kwalifikacji zawodowych.

Art. 25 (Zdrowie)

42. Proszę wskazać gwarancje pełnej dostępności praw seksualnych i reprodukcyjnych dla kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnościami.

87. Specjalne potrzeby kobiet z niepełnosprawnościami w zakresie zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego nie są badane, ani monitorowane przez rząd. Brakuje programów i rozwiązań nakierowanych na zapewnienie pełnej dostępności usług ginekologicznych, a także opieki okołoporodowej dla kobiet z różnymi niepełnosprawnościami. Nieliczne badania są prowadzone w tym zakresie jedynie przez organizacje pozarządowe³ i wyraźnie wskazują, że brak dostępności jest dużym problemem. Mimo tego w rządowym Programie „Dostępność Plus”, chociaż „zdrowie” jest jednym z priorytetów, nie znalazło się ani jedno działanie związane z poprawą dostępności usług medycznych dla kobiet z niepełnosprawnościami. Brakuje także szkoleń dla kadry medycznej

³ Zob. np. <http://www.kulawawarszawa.pl/p.71.przychodzi-baba-do-lekarza>.

związanych ze specjalnymi potrzebami tej grupy. W konsekwencji wiele kobiet z niepełnosprawnościami nie ma dostępu do opieki w zakresie zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego. Szczególnie trudna jest sytuacja kobiet pozostających w instytucjach, w tym zwłaszcza tych z niepełnosprawnością intelektualną – brak możliwości wyboru lekarza, samodzielnej decyzji dotyczącej przyjmowania środków antykoncepcyjnych, itd. Podobnie, negatywnie na dostępność wsparcia kobiet głuchych może rzutować brak obowiązku jednostek opieki zdrowotnej do zapewniania tłumacza języka migowego.

88. Edukacja seksualna kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnościami nie jest prowadzona w sposób uwzględniający ich sytuację i potrzeby lub nie jest prowadzona w ogóle.

Art. 26 (Habilitation i rehabilitacja)

43. Proszę poinformować o stopniu, w którym ramy prawne dotyczące habilitacji i rehabilitacji oraz jej implementacji są zgodne z prawno-człowieczym modelem niepełnosprawności.

89. Model prawnoczłowieczy nie jest brany pod uwagę przy kształtowaniu polityki państwa w zakresie niepełnosprawności. Dominujący jest model medyczny z elementami modelu społecznego.
90. Prawo definiuje rehabilitację osób z niepełnosprawnościami jako zespół działań, w szczególności organizacyjnych, leczniczych, psychologicznych, technicznych, szkoleniowych, edukacyjnych i społecznych, zmierzających do osiągnięcia, przy aktywnym uczestnictwie tych osób, możliwie najwyższego poziomu ich funkcjonowania, jakości życia i integracji społecznej. Tak ujęte ramy należy uznać za zbyt wąskie z perspektywy prawno-człowieczego podejścia do niepełnosprawności. Potwierdza to analiza przepisów odnoszących się do rehabilitacji w powiązaniu z błędnym definiowaniem niepełnosprawności omówionym w odpowiedzi na pytanie nr 3.
91. Jako podstawowe formy rehabilitacji zawodowej i społecznej prawo wskazuje warsztaty terapii zajęciowej, turnusy rehabilitacyjne oraz zajęcia klubowe.
92. WTZ zdefiniowano jako placówkę stwarzającą osobom z niepełnosprawnościami niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Skuteczność wykonywania przez WTZ celów ustawowych należy ocenić jako niską.
93. Turnus oznacza zorganizowaną formę aktywnej rehabilitacji połączonej z elementami wypoczynku, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, między innymi przez nawiązywanie i rozwijanie kontaktów społecznych, realizację i rozwijanie zainteresowań, a także

przez udział w innych zajęciach przewidzianych programem turnusu. W tym zakresie występują duże problemy zarówno z dostępnością turnusów (często osoby czekają na dofinansowanie do nich kilka lat), a także z odpowiednim ich wykorzystaniem – bywają turnusy, na których rehabilitacja ogranicza się do zajęć fizjoterapeutycznych przez godzinę w ciągu dnia.

94. W 2018 r. zostały wprowadzane zajęcia klubowe oznaczające zorganizowaną formę rehabilitacji mającą na celu wspieranie osób z niepełnosprawnościami w utrzymaniu samodzielności i niezależności w życiu społecznym i zawodowym. Zajęcia mogą być prowadzone przez WTZ dla osób, które opuściły go w związku z podjęciem zatrudnienia oraz oczekują na miejsce w warsztacie. Trudno ocenić, jaka będzie praktyka ich działania.

Rekomendacje:

68) Uwzględnienie habilitacji w ustawodawstwie.

69) Zapewnienie wczesnej, powszechnie dostępnej, stałej i kompleksowej habilitacji i rehabilitacji, wsparcia doradczego w procesie habilitacji i rehabilitacji, oferty usług społecznych, ciągłości świadczenia usług, a także stabilności finansowania.

70) Zapewnienie koszyka gwarantowanych bezpłatnie usług habilitacyjnych i rehabilitacyjnych.

71) Zniesienie kryteriów dochodowych (lub podniesienie progów bądź uelastycznienie kryteriów) w dostępie do habilitacji i rehabilitacji.

72) Właściwa organizacja środowiskowego modelu wsparcia psychiatrycznego.

Art. 27 (Praca i zatrudnienie)

45. Proszę poinformować o konkretnych czynnikach motywujących i środkach ułatwiających zatrudnianie osób z niepełnosprawnościami na otwartym rynku pracy.

95. Ustawa o rehabilitacji przewiduje finansowe formy wspierania pracodawców zatrudniających osoby z niepełnosprawnościami – są to dofinansowanie części wynagrodzeń oraz zwrot kosztów dostosowania stanowiska pracy. Podmiotem uprawnionym do uzyskania dofinansowania jest pracodawca, a nie osoba z niepełnosprawnością będąca pracownikiem. Zwrot kosztów możliwy jest jedynie w przypadku zatrudnienia osoby z niepełnosprawnością zarejestrowanej w powiatowym urzędzie pracy jako bezrobotna albo poszukująca pracy niepozostająca w zatrudnieniu. Ogranicza to możliwość ewentualnej zmiany pracy przez osobę z niepełnosprawnością.
96. Pracodawcy zatrudniający powyżej 25 pracowników mają obowiązek zatrudniać co najmniej 6% osób z niepełnosprawnościami. Jeśli nie realizują tego obowiązku, muszą dokonywać wpłat na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Rzecznik co do zasady pozytywnie ocenia ten mechanizm, jednak w praktyce nie

przynosi on oczekiwanych rezultatów, np. w większości ministerstw nie osiągnięto ww. minimalnego wskaźnika zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami.

Rekomendacje:

73) Promowanie zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami na otwartym rynku pracy.

74) Zwiększenie efektywności instrumentów rehabilitacji zawodowej.

75) Wprowadzenie regulacji mających na celu zwiększenie zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w administracji publicznej.

76) Wprowadzenie systemowych rozwiązań dotyczących zatrudnienia wspomaganego.

Art. 28 (Odpowiednie warunki życia i ochrona socjalna)

46. Proszę dostarczyć kompleksowe dane dotyczące osób z niepełnosprawnościami zagrożonych ubóstwem. Proszę też sprecyzować polityki i środki w celu zwalczania ubóstwa i podniesienia standardu życia osób z niepełnosprawnościami.

97. Dostępne dane statystyczne dotyczące ubóstwa osób z niepełnosprawnościami należy uznać za niedoszacowane. Wynika to z kilku przyczyn. Po pierwsze, stosowane progi ubóstwa nie uwzględniają zwiększonych kosztów zaspokojenia podstawowych potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Dotyczy to potrzeb takich jak u innych osób, np. większych kosztów transportu, jak i potrzeb specyficznych dla niepełnosprawności, np. usług rehabilitacyjnych. Po drugie, w statystyce ubóstwa mowa jest o ubóstwie osób w gospodarstwach domowych z osobami z niepełnosprawnością, czyli w obliczeniach uwzględnia się także innych członków tych gospodarstw.

98. Zmniejszenie się zasięgu ubóstwa gospodarstw domowych z przynajmniej jedną osobą z niepełnosprawnością ma miejsce, ale nierówność pod względem ubóstwa między nimi a gospodarstwami bez osób z niepełnosprawnościami pogłębia się. Porównując rok 2015 z rokiem 2017, zasięg ubóstwa skrajnego w gospodarstwach z co najmniej jedną osobą z niepełnosprawnością zmniejszył się o 26%, a w gospodarstwach bez takich osób zmniejszył się o 36%. W przypadku ubóstwa relatywnego odpowiednio o 7% i o 14%. W 2015 r. zasięg ubóstwa skrajnego w rodzinach z co najmniej jedną osobą z niepełnosprawnością był wyższy o 57% od ubóstwa w gospodarstwach bez takich osób, w 2016 r. był wyższy o 79%, a w 2017 – już o 81%. W przypadku ubóstwa relatywnego było podobnie – odpowiednio: o 45%, o 50% i o 58%. Oznacza to, że sytuacja pod względem zasięgu ubóstwa poprawia się wolniej i w mniejszym stopniu w przypadku gospodarstw z co najmniej jedną osobą z niepełnosprawnością.

99. Wskazywanie przez rząd programu „Rodzina 500 plus” jako środka przeciwdziałania ubóstwu osób z niepełnosprawnościami budzi wątpliwości. Jest to program adresowany do ogółu społeczeństwa, a poziom tego świadczenia nie uwzględnia wyższych kosztów zaspokojenia potrzeb typowych dla dzieci z niepełnosprawnościami. Jedynie w przypadku kryterium dochodowego, które

obowiązuje przy ubieganiu się o świadczenia na pierwsze dziecko, jest ono zwiększone o 400 zł dla dzieci z niepełnosprawnościami.

Rekomendacje:

77) Wprowadzenie rozwiązań kompensujących wyższe koszty funkcjonowania osób z niepełnosprawnościami.

78) Wdrożenie działań ograniczających ubóstwo gospodarstw domowych osób z niepełnosprawnościami.

79) Ograniczenie kryteriów dochodowych w dostępie do wsparcia.

47. Proszę sprecyzować jakiegokolwiek środki podjęte w celu zapewnienia dostępu osób z niepełnosprawnościami do publicznych programów mieszkaniowych.

100. Nie prowadzi się żadnych działań mających w szczególności sposób wspierać dostęp do mieszkalnictwa osób z niepełnosprawnościami. Przykładowo, Narodowy Program Mieszkaniowy w diagnozie zauważa osoby z niepełnosprawnościami jako jedną z grup docelowych, ale nie przewiduje konkretnych działań do nich adresowanych. Można przypuszczać, że rząd stoi na stanowisku, że skoro pojawi się wsparcie potrzeb mieszkaniowych osób mniej zamożnych (ubogich), to skorzystają wszystkie osoby z tej grupy, w tym osoby z niepełnosprawnościami. Jedynym wyjątkiem jest planowany rozwój mieszkalnictwa chronionego, którego obecna skala jest pomijalna (około 2,6 tys. miejsc).

101. Trudno utożsamiać planowany ewentualny rozwój mieszkań chronionych z zapewnieniem dostępu do publicznych programów mieszkaniowych. Rząd praktycznie nie zauważa kwestii dostępności architektonicznej, funkcjonalności, ani odpowiedniej lokalizacji mieszkań dla osób z niepełnosprawnościami, czy infrastruktury w ich otoczeniu. Zgodnie z zapowiedzią w ramach programu Mieszkanie Plus dostępnych architektonicznie dla osób z niepełnosprawnościami ma być tylko 20% lokali, a pozostałe mają być łatwo adaptowalne do dostępności.

102. Problemem jest niedostępność mieszkań w ramach publicznego zasobu mieszkaniowego. Innym – brak preferencji ustawowych dla osób z niepełnosprawnościami w dostępie do niego.

103. Istniejące programy i przepisy są niewystarczające. Osoba z niepełnosprawnością może dostosować mieszkanie, ale nie może dostosować budynku. Nie ma też narzędzi wspierających zamianę mieszkań. W najlepszym wypadku osoba z niepełnosprawnością zostanie „uwięziona” w niedostępnym budynku w swoim dostępnym mieszkaniu.

104. Mankamentem jest praktyka komasowania mieszkań komunalnych, czy lokali socjalnych, co prowadzi do gettoizacji i segregacji.

Art. 29 (Udział w życiu politycznym i publicznym)

48. Proszę o dostarczenie zaktualizowanych informacji na temat dostępności procedur głosowania, infrastruktury umożliwiającej głosowanie i możliwości niezależnego głosowania dla wszystkich osób z niepełnosprawnościami, w tym z niepełnosprawnościami psychospołecznymi i/lub intelektualnymi.

105. Konstytucja RP (art. 62.2) stanowi, że osoby ubezwłasnowolnione nie posiadają prawa udziału w wyborach i referendach. Po uprawomocnieniu się orzeczenia o ubezwłasnowolnieniu osoby te są automatycznie skreślane z listy wyborców oraz nie posiadają biernego prawa wyborczego (zob. uwagi dot. art. 12).

106. W prawie wyborczym funkcjonuje szereg mechanizmów ułatwiających udział osób z niepełnosprawnościami w wyborach i referendach. Przepisy regulują m.in. kwestie dostosowania lokali wyborczych do potrzeb wyborców z niepełnosprawnościami, przygotowania nakładek w alfabecie Braille'a na karty do głosowania, a także dwie procedury umożliwiające oddanie głosu bez konieczności udania się do lokalu wyborczego – głosowanie przez pełnomocnika oraz głosowanie korespondencyjne. Ta ostatnia forma od 2015 roku była dostępna dla wszystkich wyborców, a więc także dla osób z niepełnosprawnościami bez względu na posiadane orzeczenie. W 2018 roku uchwalono, że głosowanie korespondencyjne będzie dostępne wyłącznie dla wyborców posiadających orzeczenie o niepełnosprawności w stopniu umiarkowanym lub znacznym.

Rekomendacja:

80) Wprowadzenie dalszych mechanizmów ułatwiających udział osób z niepełnosprawnościami w wyborach i referendach, takich jak rozszerzenie możliwości stosowania głosowania korespondencyjnego, czy ustawowe uregulowanie kwestii dowozu osób z niepełnosprawnościami do lokali wyborczych, a także przygotowanie terenu w bezpośredniej okolicy lokalu wyborczego.

C. Szczególne zobowiązania (art. 31-33)

Art. 31 (Statystyka i zbieranie danych)

49. Proszę wskazać jakiegokolwiek środki podjęte w celu rozbudowywania zbierania i analizy zagregowanych danych dotyczących niepełnosprawności w sposób zgodny z Konwencją.

107. Dane statystyczne dotyczące osób z niepełnosprawnościami w Polsce zbierane są w sposób uniemożliwiający na ich podstawie trafne i skuteczne adresowanie działań. Wielu danych brakuje. Dostępne dane są niepełne, nie uwzględniają przesłanek intersekcyjnych i są zbyt rzadko aktualizowane. Brakuje systemu zbierania danych

na poziomie lokalnym – tylko nieliczne samorzady wiedzą, ile osób z niepełnosprawnościami mieszka na terenie ich działania.

Rekomendacja:

81) Utworzenie jednolitej bazy danych z informacjami na temat osób z niepełnosprawnościami.

Art. 32 (Współpraca międzynarodowa)

50. Proszę poinformować o wykorzystywaniu funduszy strukturalnych Unii Europejskiej na deinstytucjonalizację osób z niepełnosprawnościami przy zapewnianiu im niezależnego życia w społeczności.

108. Fundusze unijne deklaratywnie mają wspierać deinstytucjonalizację oraz nie być wykorzystywane na instytucje. Niestety nie ma planu lub strategii dotyczącej całościowego wykorzystania funduszy unijnych na rzecz deinstytucjonalizacji, wobec czego podjęte działania są ograniczone, w większości nieskoordynowane oraz punktowe. Brakuje jakiegokolwiek monitoringu wydatkowania funduszy zgodnie z art. 19 Konwencji oraz Wytycznymi ds. włączenia społecznego.

109. W ramach obecnej perspektywy finansowej wciąż są pewne możliwości wspierania instytucjonalizacji osób z niepełnosprawnościami w ramach funduszy unijnych – m.in. realizowane są projekty termomodernizacji domów pomocy społecznej mających powyżej 100 mieszkańców, a w jednym mieszkaniu wspomagany może mieszkać do 12 osób włącznie. Ponadto znane są też inne przypadki wykorzystania funduszy unijnych na instytucje, w szczególności finansowanie dużych szpitali psychiatrycznych – np. przy dofinansowaniu unijnym w wysokości 95 mln złotych wybudowano nowy szpital psychiatryczny z 300 miejscami.

110. W ramach funduszy unijnych jest możliwa realizacja np. usługi asystenta osobistego, ale jest to działanie projektowe i bardzo ograniczone. Ponadto sposób funkcjonowania tego asystenta nie jest w pełni zgodny z art. 19 i Komentrzem generalnym do art. 19 (m.in. nie jest zagwarantowany odpowiedni zakres decydowania o usłudze przez osoby z niepełnosprawnościami).

Rekomendacja:

82) Wprowadzenie wymogu, by realizowane projekty wspierały standardy określone w Konwencji.

Art. 33 (Wdrażanie i monitorowanie na szczeblu krajowym)

52. Proszę poinformować o kompetencjach i mandacie Rzecznika Praw Obywatelskich jako niezależnego mechanizmu monitorującego wdrażanie Konwencji, w tym o

dostępnych mu środkach, różnorodnych i wykwalifikowanych zasobach ludzkich oraz zaangażowaniu organizacji osób z niepełnosprawnościami.

111. Rzecznik realizuje zadania niezależnego organu monitorującego, o którym mowa w art. 33 ust. 2 Konwencji. Rzecznik wykonuje je jako niezależna, krajowa instytucja ochrony praw człowieka. Mandat Rzecznika obejmuje środki o charakterze postulatywnym (rekomendacje wprowadzenia przez właściwe organy zmian prawnych; działalność popularyzatorsko-edukacyjna) oraz procesowym. Od 2012 roku, pomimo poszerzenia zakresu właściwości Rzecznika, nie dokonano niezbędnych zmian legislacyjnych w ustawie o Rzeczniku Praw Obywatelskich (wzorem zadań Rzecznika jako krajowego mechanizmu prewencji tortur – regulowanych OPCAT). Ponadto budżet Rzecznika, zatwierdzany przez Parlament, jest niewystarczający dla efektywnego wykonywania wszystkich jego ustawowych obowiązków (dane liczbowe zob. Informacja Rzecznika z 31 stycznia 2018 r. s. 3).
112. Zadaniem działającego w ramach Biura Rzecznika Zespołu do spraw Równego Traktowania jest m.in. monitorowanie wdrażania Konwencji. Zespół liczy 8 prawników, 3 z nich koncentruje się na tematyce praw osób z niepełnosprawnościami. Problematyka związana z prawami człowieka regulowanymi Konwencją jest także realizowana przez inne jednostki organizacyjne Biura Rzecznika. Rzecznik w działalności w tym obszarze jest ponadto wspierany przez Zastępczynię Rzecznika ds. Równego Traktowania. W Biurze Rzecznika, w tym Zespole ds. Równego Traktowania, zatrudnione są osoby z różnymi niepełnosprawnościami. Poziom zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami przekracza 6%.
113. Społeczna Komisja Ekspertów do spraw Osób z Niepełnosprawnościami pomaga Rzecznikowi w realizacji jego zadań. Komisja w szczególności przedstawia uwagi i zalecenia dotyczące regulacji prawnych, które powinny być przyjęte lub zmienione, a także wskazuje inne kwestie, które powinny być przedmiotem wystąpień generalnych Rzecznika. Rzecznik konsultował z Komisją informacje Rzecznika o wdrażaniu przez Polską Konwencji. Komisja składa się z przedstawicieli organizacji pozarządowych oraz ośrodków naukowych. W Komisji znajdują się osoby z różnymi niepełnosprawnościami. W Biurze Rzecznika funkcjonuje też Komisja Ekspertów do spraw Osób Głuchych oraz Komisja do spraw Ochrony Zdrowia Psychicznego.
114. Rzecznik regularnie współpracuje z organizacjami pozarządowymi zrzeszającymi osoby z niepełnosprawnościami lub działającymi na ich rzecz.

Rekomendacje:

- 83) *Uwzględnienie zmiany zakresu mandatu Rzecznika odnoszącego się do monitorowania wdrażania Konwencji poprzez nowelizację ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich.*

84) Zapewnienie Rzecznikowi autonomii finansowej – środków niezbędnych dla realizacji zadań organu monitorującego w stopniu umożliwiającym rzeczywisty wpływ na proces wdrażania Konwencji.